



# **KRUTTKJÆRRINGER OG ÆNDRE FABRIKK-JINTER**

**Reidun Gravdahl**

**20. Oktober 2010**

# BARNEARBEID

- Fattigdom
- Hjemmearbeid
- Fortjeneste
- Skolegang
- Brann 22.02.1889



# 1896 RAUFOSS-FABRIKKEN

- I skuddlinja
  - RAs historie
- Forfatter: Thor Wang
- Informasjon fra Raufoss Jern&Met
- ”Vår kamp”
  - Jern og Metalls historie
- Forfattere:
- Rolf Holmen og Thor Wang



# FRA "VÅR KAMP"



- 38 damer og 47 menn på geværlabben



# BRANNRØR`N 1899



Reidun Gravdahl, oktober 2010



# RAUFOSS JERN OG METALLARBEIDERFORENING BLIR STIFTET 24. JUNI 1905

- Styret består av kun menn

*Arbeidsmand! Hvor end du slider  
rundt i Nordens land,  
gyr det nu mod bedre tider  
på din Himmelrand.  
Alt, som sand oplysning vinder  
lyse op hver krog.  
Og en solglad dag snart skinner  
paa arbeidertog.*

JONAS LIE, «ARBEIDSMANDEN» 1905.

# DIREKTØR LUNDER

- direktøren var involvert i det meste som foregikk, også i en skilsmisse som er omtalt i boka ”vår kamp.”
- Hans sosiale instinkt sørget for å ivareta kona som flyttet fra mannen: hun fikk arbeid på fabrikk.



# ST.P. NR. 86-1908

## ARBEIDS OG LØNNSREGLEMENT



### **Gruppe 1**

omfattet arbeidere med 3 måneders oppsigelse. Stortinget fastsatte antallet i denne gruppa til 150 på Raufoss.

### **Gruppe 2**

omfattet arbeidere med 14 dagers oppsigelse. Direktøren fastsatte antallet i denne gruppa til 16 på Raufoss.

### **Gruppe 3 og 4**

var løsarbeidere uten oppsigelsesvern.  
Kvinnelige arbeidere.

### **Gruppe 1 og 2:**

Ble plassert i lønnsgruppe etter ansiennitet og dyktighet.

Arbeiderne på Kongsberg og Raufoss protesterte mot denne gruppeinndelingen og mente at ordningen ville skape klasseforskjell, men arbeiderne ble ikke hørt.



# FRA ØDEMARK TIL FABRIKKBY

- Sysselsetting
- Boligmangel
- Livet i bolli`n, et midlertidig oppholdssted, les boka "fra Raufoss"



# STORTINGSVEDTAK OM LØNN I DE MILLITÆRE BEDRIFTER ETTER MEKLING 1.JULI 1916

- Lok tillegg:
- Menn: + 10 øre
- Kvinner + 5 øre
  
- Risikotillegg +5 øre – kruttverk og tennhettefabrikk
- Unntak: håndvåpen
- Hvor jobbet kvinnene?



# KVINNELIGE PIONERER I RAUFOSS J & M

- Inga Knutsen og
- Marie Nysveen
- Første kvinner
- som var styre-
- medlemmer 1917



# 1925

## Lønn og ferie

Fra 15. august 1925 ble  
minstelønnssatsene justert:

Fagarbeidere: kr 1,40 pr. t

Hjelpearbeidere: kr 1,25 pr. t

Kvinner <18 år kr 0,75 pr. t

Kvinner >18 år kr 0,90 pr. t

I 1926 og 1927 måtte

RAs fagforeninger finne seg  
i at lønnsnivået ble redusert.

I 1927 oppnådde de militære  
bedrifter å få gunstigere  
feriebestemmelser enn de  
som var angitt i regulativet fra  
1922.



# 1938

- Egen kvinnegruppe med eget styre på 3 medlemmer
- Solveig Andersen første formann



# RAIL

- 1. mai 1935 – egen kvinnegruppe
- Alfild Hørsrud valgt til formann
- Nettballgruppe
- Mosjonsparti
- Restauranten
- Symøter en gang pr mnd - strikket strømper til fotballgruppa
- Håndskrevet avis



# SAMFUNNSUTVIKLINGEN

- 1. verdenskrig – høy sysselsetting
- 20-tallet arbeidsledighet
- Tyrkiaordren
- 30 –tallet - arbeidsledighet



## 2. VERDENSKRIG APRIL 1940

- ”Kvinnene kan gå hjem”
- Tror det var godt ment, de skulle skånes for fienden



# HELGA NORDBY INN I STYRET 1950

- Kun på bildet, ingen omtale i boka



# IKKE FOR GIFTE KVINNER

- På grunn av nye inntak og stadig oppsigelser, ble det i 1950-årene en hard debatt i Jern og Metall:
- Gifte kvinner skulle gå hjem først.
- Familieforsørgere og ugifte kvinne skulle skjermes
- ” det kan brukes mannlig arbeidskraft”



# 1955 AMALIE ØSTLIE INNVALGT

I styret i J og M og i  
kommunestyret

Omtale i boka  
”vår kamp”

DEL 3. ETTERKRIGSTIDA – FRED  163



# LIK LØNN FOR LIKT ARBEID

- Flere viktige reformer ble gjennomført på 1960-tallet. Allerede fra 1. mars 1969 ble arbeidstiden redusert fra 48 timer/uke til 45 timer med fri annenhver lørdag.
- 1964 Lik lønn for likt arbeid.
  - 1965 Lørdagsfri hver uke i stålverket.
  - 1967 Folketrygden innført.
  - 1968 42,5 timers uke med full lønnsmessig kompensasjon. Fri hver lørdag.
  - 1969 Ekstra tillegg på pengefaktor for arbeidere over 60 år.
  - 1969 RA ble statsaksjeselskap.



# HVOR JOBBET KVINNENE?

- 14 med dyktighetsprøve
- 0 fagarbeidere
- Svært vanskelig å få godkjent ”fag b” i områder der kvinnene jobbet



# SAMFUNNSUTVIKLING

- 1967 folketrygden
- Kvinner og pensjon
- 70-tallet
- Bildelproduksjon
- husmorskift



# FØRSTE KVINNE PÅ KLUBBKONTORET



○ Anne Giæver

Reidun Gravdahl, oktober 2010



# BU- KOSEKLUBB ELLER RAMME ALVOR?

- Reidun Gravdahl valgt til nestleder/studieleder i 1986
- Nestlederen leder i BU, for første gang en kvinne
- Lik lønn for likt arbeid??
- Skiftarbeiderne
- Far fikk omsorgsperm m/lønn ved fødsel
- Pensjon for kvinner med ans fra før 1965



# PENSJON FOR KVINNER

En som skulle gå av hadde 29 av 30 års opptjening

Hun ville få 14251,00 mindre i pensjon pr år i  
forhold til alderspensjon

Vanskelig å få "gutta" til å lytte

Men det gikk til slutt.....

= likestilling i pensjon



# KVINNER SOM HADDE BEGYNT I BEDRIFTEN FØR 01.01.1967

- Aldersgrense 65 år
- Folketrygd kunne man få ved søknad ved fylte 67 år
- Aldersgrensen var 70 år
- Tjenestemannsloven : *den som går inn under denne lov **plikter** å fratrukke ved første månedsskifte etter at aldersgrensen for stillingen er nådd*



### 3 ENSLIGE KVINNER BLE 65 ÅR

Folketrygd	00
Statens pensjonskasse	29 485,00
UNI forsikring	49 984,00
-----	
Sum	79 469,00



## FRA FYLTE 67 ÅR

Folketrygd	78 390,00
SPK	13287,00
UNI	2043,00
-----	
Sum	93 720,00



# LIKESTILLINGSKONF I DANMARK JERN OG METALL

Norge var der med 4 kvinner og 4 menn

Danmark: Dansk kvinnearbeiderforbund

Finner og svensker, blandet forsamling

svært lik erfaring i alle land: lik lønn for likt arbeid, kvinnene i de avdelinger der lønna var lavest



# RYKTEBØRSEN

- Rykter om sexpress
- Systua, der var det godt å vara
- Langhuset – harde akkorder –
- Travelt rett før julebaksten
- Bildel
- Elokseringa
- byggfabrikken



# DE SKULLE BÆRE HA VISST....



# KVINNE ER KVINNE VERST?

- Uvennskap og sladder
- Kvinnelige ledere?
- Likestillingsutvalg?
- Vil kvinnene lede?
- Vil kvinnene delta på lik linje med menn?



# VEGEN VIDERE

- Ny tid – kunnskapssamfunnet
- Barnehageplasser
- Fødselspermisjoner i dag og framover
- Skiftarbeid
- Kvinnelige fagarbeidere?
- Dyktighetsprøver – fag b?
- ansiennitet



# FINANSKRISEN

- Oppsigelser og permitteringer
- Hvem fikk være og hvem måtte gå?
- Hvis noen kunne velge, hva valgte kvinnene
- Regler for ”ledighetstrygd”



# HVORDAN STÅR DET TIL I DAG?

1677 ansatte i 10 av bedriftene på området i dag  
340 kvinner og 1337 menn

lønnsklasser

493 Fag A – fagbrev

26 kvinner

467 menn

1986: 0 kvinner i denne lønnskategorien/ fagbrev



## LØNNSKLASSER

- Fag B – dyktighetsprøve:
- 345 totalt
- 98 kvinner
- 247 menn

14 kvinner i 1986



# LØNNSKLASSER

- Spesialarbeidere:
- 247 totalt
- 114 kvinner
- 126 menn
  
- 1 hjelpearbeider



# LÆRLINGER:

- 45 totalt
  - 3 kvinner
  - 42 menn
- 
- 1986: om lag 30



# DEN POLITISKE DEBATTEN 2010

- Ny og varig fedrekvote på 14 uker
- Kvinner i bedriftsstyrene
- ASA/ AS oppslag i Aftenposten???
- Overgangsordning til 2012
- Elin Ørjaseter: styremedlemmer eller selskapsdamer



# HVORDAN KOMME VIDERE?

